

УДК [94:329.7ОУН-УПА](438:477-055.2)“193/195”

Ольга БЕЖУК

ВИПУСКНИЦІ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ДЛЯ ДІВЧАТ У ПЕРЕМИШЛІ У ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ ОУН І УПА

Проаналізовано долі випускниць Українського інституту для дівчат у Перемишлі, які стали матурантками напередодні Другої світової війни (Ольги Ільків, Марії Юрків, Олександри Гайдукевич, Марії Савчин та ін.). Показано вплив системи навчання та виховання в Перемишльському інституті на вибір життєвих пріоритетів дівчат. Висвітлено їх мирні та військові функції у формуваннях Організації українських націоналістів (ОУН) та Української повстанської армії (УПА), перебування в радянських таборах, подальша громадська діяльність.

Ключові слова: Український інститут для дівчат у Перемишлі, випускниці, УЧХ, УПА, ОУН.

Розглядаючи феномен УПА, потрібно наголосити на широкому соціальному тлі армії та масовій участі в її лавах жіноцтва. Щодо чисельності та вікового складу учасниць ОУН–УПА, то говорити складно, адже ґрунтовних досліджень, присвячених цьому питанню, мало і їх не класифікують як завершені.

У статті проаналізовано різнопланову діяльність матуранток Українського інституту для дівчат у Перемишлі в лавах УПА. Тривала напружена збройна боротьба українського народу за державність, яка спричинила формування власної національної армії, висунула з народу когорту непересічних жіночих особистостей, чия праця, чин, а нерідко й смерть, свідчили про високий рівень їх національної свідомості. Це зумовлювали традиційне сімейне виховання та ґрунтовна освіта, яку галицькі українки мали змогу здобувати в університетах Австро-Угорщини та Перемишльському інституті. З перспективи часу можна твердити про роль останнього як єдиної жіночої української освітньої установи великого регіону на захід від Перемишля, що пріоритетними для своїх вихованок ставила ґрунтовні знання, чіткі національно-культурні орієнтири, патріотизм і духовність.

Перемишльський заклад, заснований 1896 р. як середня школа, в 1903 р. зареєстрований як гімназія, згодом йому присвоєно статус інституту. Тут вчилися, здебільша, тільки дівчата із західноукраїнських уніатських родин та представниці світської інтелігенції¹. Загальна кількість студенток постійно збільшувалася (із 23 учениць у 1896 р. до 250 в 1910 р.), що зумовлювали, насамперед, високий рівень навчання, професіоналізм і культура викладацького складу. В інституті працювали свого часу такі відомі особистості, як Григорій Цеглинський, Северин Зарицький,

¹ *Богачевська-Хом'як М.* Білим по білому: Жінки в громадському житті України 1884–1939 рр. / *М. Богачевська-Хом'як*. – Київ, 1995. – С. 108.

Євген Бачинський, історик Михайло Грушевський, літературознавець Володимир Коцовський, мисткині Олена та Ольга Кульчицькі. Їх вимогливість поєднувалася з доброзичливим ставленням до вихованок, а процес навчання органічно переплітався з патріотичним вихованням.

Упродовж свого функціонування, аж до 1939 р., у Перемишльському інституті всі дисципліни викладали лише рідною мовою. Обов'язковими також були німецька, польська та французька. Морально-етичне виховання відбувалося на заняттях із релігії, лекціях зі співу, малювання та музики. У курс всесвітньої історії була введена історія України. На зламі століть до програми навчання додали – для тих, хто хотів скласти іспит на атестат зрілості, – фізику, біологію, хімію, латину і грецьку².

Для кращого оволодіння національними й духовними цінностями свого народу інститутки ставили драматичні вистави, організовували літературні читання, зустрічі з видатними діячами культури, як-от 1939 р. до гімназії запросили Богдана Лепкого – професора Ягеллонського університету. Часто також контактували з Ульяною Кравченко, котра проживала в Перемишлі.

Поглибленню знань сприяли різні гуртки, в яких учениці брали участь відповідно до своїх зацікавлень: краєзнавчий, “Шкільна поміч”, “Шкільна кооператива”, “Спарганка”, “Пласт”. У них дівчата не лише здобували хорошу фізичну підготовку, але й розвивали організаційні навички, зацікавлення соціальними проблемами, самостійність у вирішенні життєвих питань, прагнення дії. Особливо це стосується покоління учениць, які навчалися у Перемишлі напередодні Другої світової війни. Як слушно зазначає Ірина Шостаковська, в силу соціальних змін дівчата того часу були більш національно й професійно заангажовані³. Багато з них стали відомими громадськими, культурними діячками після війни, інші ж пройшли важкі випробування національно-визвольної боротьби в лавах УПА.

На світлинах випускниць Українського інституту для дівчат у Перемишлі бачимо шляхетних усміхених юнок у гімназійних та спортивних строях, тендітних і молодих, сповнених мрій і бажань, про яких за кілька років керівники ОУН–УПА скажуть: “Це була справжня армія жінок. Жіноцтво виступало, як ніколи в історії України – масово і беззастережно. І ворог ... не міг протистояти тій силі, якою наділяв сам Бог ту ніжну половину нації нашої”⁴.

Почесне місце серед матуранток Перемишльського закладу посідає зв'язкова головного Провідника УПА – Ольга Ільків. Вона народилася 21.06.1920 р. у подружжя Фаустина та Розалії зі Стрия. Початкову освіту здобула в польській школі та Стрийській гімназії. У 14 років потрапила до Варшави, де за 2 роки самотужки опанувала програму гімназійного класу. Місцеві українці подарували їй “Кобзар”, співаник героїчних пісень і порадили їхати вчитися в інститут для дівчат у Перемишлі. Тут Ольга познайомилася з Галею Змієнко – донькою українського

² *Матковський І.* Руський інститут для дівчат у Перемишлі, його повстання, розвиток і теперішній устрій, на підставі актів, протоколів і власних споминів / І. Матковський. – Перемишль, 1898. – С. 6.

³ *Шостаковська І.* Руський (український) інститут для дівчат у Перемишлі – його роль в культурному житті Галичини / І. Шостаковська // Український інститут для дівчат у Перемишлі 1895–1995. Ювілейна Книга Пам'яті до 100-річчя заснування. – Дрогобич: Відродження, 1995. – С. 18.

⁴ *Ільків О.* Роман Шухевич у моєму житті / О. Ільків // Літопис Української Армії. – Торонто; Львів, 2007. – Т. 45: Генерал Роман Шухевич – “Тарас Чупринка” Головний Командир УПА. – С. 433.

генерала, котрого як члена ОУН розстріляли під Роттердамом вкінці 40-х років. Навчання в Перемишльському інституті впродовж 1936–1939 рр. сформувало позицію Ольги як громадянки: вона вступає до “Пласту”, вивчає історію України, разом із педагогами та подругами влаштовує концерти, вечори пам’яті уссусів, героїв Берестечка, Базару, Крут⁵.

Здавши 1939 р. матуру, Ольга Ільків вирушила до Кракова, щоб закінчити 12 клас. У Львові 1940 р. вступила до лав ОУН, пройшовши короткий ідеологічний вишкіл. Із приходом німців дівчина влаштувалася на залізницю, щоби вирушити із завданням Проводу на Східну Україну, але з різних причин змушена була залишитись. У Львові О. Ільків очолює підпільну групу дівчат – учасниць Спілки української молоді (СУМу) та українського товариства “Сокіл-Батько”. Осередки складалися з п’яти 16-17-літніх дівчат-львів’янок із національно свідомих українських родин. У присутності членів новоствореної станиці та провідного члена ОУН юнки складали присягу на вірність Україні. Вимагалось знати Божі Заповіді й “Декалог українського націоналіста”, історію України, розташування на львівських вулицях прохідних брам, навчальних закладів, головних державних установ. За дорученням референта ОУН дівчата розповсюджували листівки, в людних місцях розвішували антикомуністичні плакати, агітаційні матеріали, збирали і передавали для повстанців медикаменти, білизну, речі першої необхідності. Дехто виконував окремі завдання провідних членів ОУН – Г. Пришляка, П. Олійника, “Дороша”⁶.

За таких обставин швидше за все відбулося знайомство Ольги Ільків із майбутнім чоловіком – Володимиром Воликом, провідником Стрийської, а згодом Самбірської округи ОУН–УПА (псевдо “Буревій”, “Данило”). Не розриваючи зв’язків із підпіллям, 1946 р. Ольга в с. Конюхів біля Стрия за пропозицією К. Зарицької (“Монети”) стає зв’язковою Р. Шухевича під псевдо “Роксолана”. Перша зустріч із провідником відбулася на конспіративній квартирі “Короленко”^{*} в с. Княгиничі на Івано-Франківщині. Роман Шухевич відразу справив на Ольгу сильне враження: “Він знав багато мов, грав на фортепіано, тонко розумів музику, поезію, літературу, багато читав”⁷. Як зв’язкова вона виїжджала на зустріч до Рогатина, отримувала від підпільників із терену гроші, пакети, записки. В її обов’язки входило організувати інші, засекречені, конспіративні квартири, на зразок “Короленка”, а для цього найважливішим був підбір кадрів. Рішучих і вірних патріоток у краю не бракувало, адже більшу частину з них становили ті, хто мав із членами ОУН–УПА родинні зв’язки: матері, сестри, дружини. Жінки, які на перший погляд не відрізнялись від пересічних громадянок, споруджували у своїх домівках криївки та бункери для зберігання харчів, зброї, одягу, друкарського обладнання, тимчасово переховували учасників руху, інформували підпілля про дії ворога, проводили пропагандистську діяльність, що суттєво підтримувало патріотичні настрої населення та його здатність до протесту⁸.

Це відбувалося на фоні масштабних облав, до яких вже навесні 1945 р. залучено 40 тис. енкадебістів, а за рік у подібній акції вже брало участь 58,5 тис.

⁵ Мартин І. На поклик духу одвічної стихії / І. Мартин // Аудиторія. – 2008. – 17–23 січня.

⁶ Матешук-Грицина І. А ми не скорилися...: Спогади / І. Матешук-Грицина. – Львів, 2007. – С. 6.

* Кодова назва явочної квартири ОУН.

⁷ Ільків О. Роман Шухевич у моєму житті... – Т. 45. – С. 432.

⁸ Іщук О. Українські жінки в лавах ОУН та УПА в 1940–1950-ті роки / О. Іщук // Українки в історії: нові сторінки. – Київ: Либідь, 2010. – С. 36.

озброєних окупантів. Разом із чекістськими військовими операціями і масовим терором цивільного населення посилювався психологічний тиск, коли цілі родини бійців УПА влада арештовувала й вивозила в Сибір, а майно конфісковувала⁹. Та попри всі небезпеки жінки не припиняли боротьби: “Ми... грали свої ролі завзято. Під час їзди чи то поїздом, чи верхи на відкритій тягарівці нашою зброєю була усмішка, впевненість у собі, пісня. Часом чудом рятувала витримка й холодна кров... На селі треба було грати іншу роль, тому що були КДБ-ні інструкції, як пізнавати бандерівку: у неї слідниця коротша, інша зачіска, вона охайна. Отже, всі, хто ховався під час облоги, робили найчорнішу роботу, одягалися відразливо, мазали сажею руки і навіть обличчя”¹⁰.

Після арешту К. Зарицької у вересні 1947 р., Ольга з донькою-немовлям декілька раз спільно змінює місце перебування (с. Сільці Дрогобицького р-ну, с. Грімне Комаринського р-ну, с. Вістрів на Рогатинщині), де не припиняє роботи зв’язкової. Після трагічної смерті чоловіка 20 березня 1948 р. у с. Лукавиці Горішній на Стрийщині, жінка під іменем О. Звіробій пише збірку віршів “Зі щитом чи на щиті”. Сюди ввійшли поезії: “Квіт папороті”, “Сосюрі”, “Гімн безсмертним”, “Ми не раби”¹¹.

Ольгу Ільків заарештували у Львові за два тижні після загибелі Романа Шухевича. Її, матері двох малолітніх дітей, Особлива нарада при міністрі МДБ СРСР присудила 25 років тюремного ув’язнення¹². Перебуваючи в Олександрівській та Володимирській тюрмах, вона, як й інші зв’язкові Р. Шухевича (К. Зарицька, Г. Дидик, Д. Гусяк), не захотіла йти на компроміс, не покаялася навіть після відвідин її в 1957 р. тюремної комісії, що скорочувала термін й знімала присуди ув’язненим. Побачення з дітьми відкладалось на довгі 14 років.

З табору в Іркутській обл. жінка повернулася в 1964 р., віднайшла й забрала з дитбудинку Дзвінку й Володимира, зуміла їх перевиховати, дати освіту. Самій теж довелось сісти за шкільну парту й закінчити фельдшерські курси, щоби згодом працювати санітаркою у Львівському медінституті.

Сьогодні, пройшовши всі труднощі тоталітаризму, Ольга Ільків залишається активною громадською діячкою. Указом Президента України від 17 січня 2008 р. Ольгу Фаустинівну, – членкиню Львівського крайового братства ветеранів національно-визвольної боротьби, нагороджено Орденом княгині Ольги III ступеня. Виступаючи перед молоддю незалежної України, ця літня жінка наголошувала: “Не думайте, що наша молодість була нещаслива! Ні, ми були дуже щасливі. Між нами не було ні заздрості, ні зрадництва. Була лише любов”¹³.

Серед молодих дівчат, котрі навчалися разом з Ольгою Ільків у Перемишльському інституті, ентузіасток й ідеалісток, готових до будь-яких жертв заради інтересів нації і держави, була Олександра Гайдукевич (1923 р. н.). Вона – урожденка м. Риботичі Перемишльського повіту, донька греко-католицького священника Александра та Неоніли (з Жарських). Пройшовши гімназійний курс у Перемишлі впродовж 1936–1941 рр., відбула дворічну практику в аптеці. У 1944 р. проходить

⁹ *Гринів О.* З протесту і прагнення нації / О. Гринів // Держава як правда нації: касація вироку номадів. – Львів: Логос, 2004. – С. 219.

¹⁰ *Ільків О.* Роман Шухевич у моєму житті ... – Т. 45. – С. 431.

¹¹ *Мартин І.* На поклик духу одвічної стихії ... – С. 9.

¹² *Ільків О.* Роман Шухевич у моєму житті ... – Т. 45. – С. 408–409.

¹³ Зустріч з героїнею – зустріч із високим духом // Нація і держава. – 2010. – 13 липня.

перший семестр фармацевтичних курсів у Львові та вступає в ОУН. Молоду дівчину організація скеровує в с. Ляхави на Бірчанщину, де вона виконує обов'язки санітара й аптекаря Українського Червоного Хреста (УЧХ)¹⁴.

Інші випускниці: Марія Боднарєнко-Ріпецька, Стефанія Чайківська з Миколаєва, Михайлина Єзєжинська зі Львова, Людмила Гумєняк із Надвірної, перебуваючи у княжому Перемишлі, в березні 1944 р. вступили до жіночої референтури ОУН через провідницю Наталку Козакєвич ("Сіру"). Дівчата пройшли 3-місячні санітарні курси в Добромилі на Перемишльщині¹⁵. Тут професійні лікарі Р. Кушнір та А. Мовчан викладали для 22 юнок основи анатомії, фізіології, вели практичні заняття щодо надання першої допомоги, накладання бинтів, транспортування поранених. Згодом дівчата пройшли політично-виховний та партизанський вишкіл під керівництвом провідників УПА "Орлана" та "Зруба". Прізвище кожної дівчини-санітарки було засекречене, замість імені – власне число. Після закінчення вишколу кожна пішла у призначений їй терен мережі УЧХ.

Відділ УЧХ було створено в червні 1941 р. у Львові за ініціативи українських лікарів, та після арешту його голови Леоніда Курчаби єдиною ділянкою цієї організації стала УПА. УЧХ чи реферантура Служби здоров'я працювала на всіх щаблях підпільної мережі: в окрузі, надрайоні, районі, куші. Підпільний УЧХ поділявся на 3 відділи: медичний, фармацевтичний та суспільної опіки. В його організації та роботі основну роль відіграли жінки¹⁶.

Найпершим завданням санітарок на терені було впорядкування медикаментів для вояків УПА, переданих українськими аптекарями-фармацевтами. Дівчата відвідували конспіративні пункти, робили інвентаризацію, склали списки ліків, комплектували лісові аптечки для вояків. Жінки залишали своїх дітей, одержуючи накази організувати невідкладну допомогу для сотень, що боролися проти більшовицької "червоної мітли", організували санітарні курси, ризикували життям, переходячи кордон між своїми і чужими, терпіли всі негаразди підпільної війни. Щодня їм доводилось долати десятки кілометрів, незважаючи на негоду та болотисту місцевість: "Ох, як приємно було скинути з ніг взуття, в якому хлюпотіла вода, й намочити в теплій воді ноги, повні міхурів"¹⁷.

До обов'язків жіночої референтури УЧХ входило також надання медичної допомоги пораненим воякам і хворим із місцевого населення. Для цього санітарна служба УЧХ послуговувалась криївками та підземними "шпитальками", що виявились єдино можливим прихистком в екстремальних умовах конспірації. Місце для криївки зазвичай обирали у віддалених від населених пунктів лісових або гірських масивах та розташовували на глибині 3-7 м. Через невеликий, добре замаскований отвір жінкам-санітаркам доводилося заносити поранених, доставляти

¹⁴ Шостаковська І. Учениці інституту / І. Шостаковська // Український інститут для дівчат у Перемишлі 1895–1995. Ювілейна Книга Пам'яті до 100-річчя заснування. – Дрогобич: Відродження, 1995. – С. 92.

¹⁵ Боднарєнко-Ріпецька М. Картина з моїх буднів в УЧХ. (Спомин) / М. Боднарєнко-Ріпецька // Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто; Львів, 1992. – Т. 23: Медична опіка в УПА; [ред. М. Ріпецький]. – С. 285.

¹⁶ Воробець Т. Український Червоний Хрест / Там само. – С. 53–55.

¹⁷ Лебєдович О. ("Зоряна"). З медикаментами через кордон. (Спомин) / О. Лебєдович // Там само. – С. 274.

харчі та медичне постачання. В середині послуговувалися лише світлом каганця чи свічки, бо не завжди могли придбати нафтову чи карбітову лампи. При такому освітленні нелегко було робити хірургічні операції, перев'язки, впорядковувати ліки. Найскладніше було у криївках, розрахованих на чималу кількість людей, котрі повинні були жити й працювати без виходу назовні упродовж чотирьох-п'яти місяців. Керівник пропаганди проводу Карпатського краю Михайло Дяченко ("Гомін") згадував: "Почорнієш від самого страху. Пам'ятаєш, що земляна печера може стати тобі будь-якої миті могилою. Вийти звідси живим, якщо Ванька кине до середини кілька гранат, практично неможливо. Але не думай, що тільки від страху потемніло б в очах. Ні, тут куди не глянеш – скрізь темно"¹⁸.

Такою була правда кожного дня вчорашніх гімназисток Перемишля: загроза загинути будь-якої хвилини.. Лікар чи санітарка при відділі УПА брали участь у боях як будь-який інший вояк. Ускладнювали ситуацію часті нічні тривоги, коли потрібно було спішно саджати хворих на вози і переправляти в безпечні місця. Тим, що були на санітарних пунктах, завжди загрозувала небезпека, що їх "шпиталик" чи криївку викриють вороги. У таких випадках можливість вирватися з оточення ставала мінімальною. Так загинула Олександра Гайдукевич разом із магістром фармації Ярославом Солганом ("Нехристом") й пораненими у криївці "Холодного Яру". Подібна доля спіткала Надію Сохацьку (матура 1937–1939), Марію Стахів (матура 1932), Анну Мацюх (матура 1929)¹⁹.

Марію Юрчак-Дужу (27.09.1922 р.) схопили непритомною та пораненою під час однієї з чекістсько-військових операцій 1945 р. у Карпатах. Уродженка с. Халупки Медицької Перемишльського повіту, навчалась в Українському інституті для дівчат у Перемишлі впродовж 1933–1938 рр. Після його закінчення вчителювала в с. Гірному Сколівського р-ну Львівської обл. З 1943 р. – учасниця підпілля, видає та розповсюджує літературу ОУН–УПА, в 1944 р. працює у референтурі УЧХ²⁰. Після арешту перебувала в ізоляторі попереднього слідства у Брюховичах, камері посиленого режиму в тюрмі на Лонцького у Львові. Далі – пересильні пункти, холодні бараки концтаборів. Її, як і багатьох галичанок, засудили до 25 років позбавлення волі й відправили в режимний Мінлаг – спецтабір Мінеральний, що був частиною всесоюзного ГУЛАГУ²¹. Жінки проходили тут т. зв. "комісовку", де за станом здоров'я усіх ділили на 4 категорії. До перших трьох зараховували більш-менш здорових бранок і відправляли на 4-й жіночий табірний пункт. Так, Марія Юрчак-Дужа потрапила в Інту (Інтлаг), де її, як і інших учасниць ОУН, впродовж 10 років чекала важка каторжна праця на будівництві доріг, шахт, дамб та інших "комсомольських новобудов" в умовах сурової Півночі. Денна їжа – 300 гр. хліба, каша "кирза", пісна юшка. Писати дозволяли двічі в рік лише до однієї особи. Марія Юрків – підпільниця з Тернопільщини – на запитання, як їй вдалося пережити жахливі умови заслання, зауважила: "Мороз і голод можна стерпіти. Страшно було

¹⁸ Патрляк І. Історія криївки / І. Патрляк // Український тиждень. – 2011. – 7 березня.

¹⁹ Шостаковська І. Учениці інституту ... – С. 136–145.

²⁰ Воробець Т. Український Червоний Хрест / Д-р. Т. Воробець // Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто; Львів, 1992. – Т. 23: Медична опіка в УПА; [ред. М. Ріпещкий]. – С. 285.– С. 337.

²¹ Матешук-Грицина І. А ми лишилися людьми ... – С. 39.

лише те, що ти вже не людина. Ти номер Г-1375. Всі десять років... під загрозою смерті і з наглядачем за спиною”²².

Перебуваючи в нестерпно важких умовах, українки влаштовували в таборах підпільні зібрання, проводили літературні читання, малювали й дарували святкові листівки, святкували українське Різдво та Великдень. Маючи значний медичний досвід, вони рятували здоров'я і життя своїм подругам по неволі, опікувалися народженими в Мінлагу дітьми²³. Відбувши 10 років заслання, Марії Юрків як учасниці підпілля заборонено було повертатися додому. Довший час вона проживала в Росії (Воркута), згодом на Сході України (Запоріжжя). Померла в 1964 р.

Серед випускниць Перемишля, що пройшли заслання в радянських таборах, були також: Любов Вітик, Інна Вовк, Марія Вовк, Зеновія Гоянюк, Дарія Дацків, Осипа Демчук, Марія Колотнюк, Ярослава Крижанівська, Мирослава Дрималик, Марія Юрчак²⁴.

По-іншому склалася доля Марії Савчин із с. Задвір'я Буського р-ну. Дівчина під час навчання в Академічній гімназії Львова вступила до молодіжної підпільної організації ОУН “Юнацтво”. У 1942–1943 рр. вона зв'язкова Служби безпеки у крайовому провіді ОУН Григорія Пришляка (“Мікушки”). Того ж 1943 р. Марія вступає на матуральний курс до Українського інституту для дівчат у Перемишлі. 1945 р. складає іспит, отримує атестат зрілості та долучається до підпілля ОУН секретаркою Служби безпеки обласного референта Миколи Дудка (“Соловія”) під псевдо “Зірка”, згодом – “Марічка”. Під час війни працювала санітаркою та розвідницею в сотні Черника, що діяла в лісах Турниці Перемишльського повіту. Після просунення фронту на захід, стала шефом зв'язкової ланки у штабі командира 6-ї воєнної округи Якова Чорнія (“Кулі”). Восени 1944 р. налагодила перерваний фронт зв'язок Перемишльщини з крайовим проводом Львівщини. На початку 1945 р. Марію призначено провідницею підпільного УЧХ, а в травні цього ж року вона стає дружиною заступника крайового провідника ОУН Закарзоння Василя Галаса (“Орлана”). Разом із ним упродовж 1945–1951 рр. розділяє усі труднощі та тривоги підпілля: народження двох синів – Зенона і Петра, перехід до Західної Польщі, затримання радянськими органами безпеки у Кракові та Львові, втечу, важке поранення міною в Цуманському лісі на Поліссі. 1952 р. командування УПА-“Північ” наказом ч. 2/253 нагородило Марію Савчин Бронзовим хрестом заслуги і медаллю “За працю в особливо важких умовах”, а вже влітку 1953 р. подружжя Галасів схопили окупанти та кинули до слідчої тюрми в м. Києві²⁵.

Восени 1954 р. Комітет державної безпеки (КДБ) скеровує Марію Савчин у Західну Німеччину для налагодження контактів із закордонним представництвом Української Головної Визвольної Ради (УГВР), обіцяючи звільнити чоловіка, синів та повернути родину із заслання. Очевидно, жінка не повірила обіцянкам окупантів і попередила закордонний Провід щодо намагань КДБ проникнути в підпілля. Повернення в Україну було неможливим, тому в 1955 р. Марія виїжджає до США. Проживаючи в м. Мілвокі, штат Вісконсен, жінка долучається

²² Будівська Г. За шість аркушів – десять років / Г. Будівська // Український тиждень. – 2011. – 14 липня.

²³ Матешук-Грицина І. А ми не скорилися ... – С. 88.

²⁴ Шостаковська І. Учениці інституту ... – С. 83–147.

²⁵ Савчин І. Віра, яка скріплює сили душі / І. Савчин // Доля народу. – 2010. – 27 травня.

до суспільно-громадської роботи української діаспори. Неодноразово її обирали головою відділу Союзу українок. Марія брала участь у церковному житті парафії. Вона – організатор культурно-освітніх імпрез, присвячених визвольній боротьбі ОУН–УПА, автор статей в українській та американській пресі, членкиня Комітету святкування 1000-ліття прийняття християнства в Україні, ініціаторка допомоги українським політв'язням і жертвам Чорнобиля. З 1995 р. Марія Савчин – у складі Видавничого комітету “Літопису УПА”, 28 том якого містить спогади колишньої зв'язкової під назвою “Тисячі доріг”²⁶.

Отже, Перемишльський інститут для дівчат відіграв величезну роль у патріотичному вихованні українок. Багато його вихованок залишили помітний слід в історії свого краю, зокрема під час національно-визвольних змагань 1930–1950-х років. Жінки й дівчата діяли в підпіллі як зв'язкові, розвідниці, медсестри, друкарки тощо, розділяючи труднощі повстанського життя нарівні з чоловіками. Не жіночі ролі й обов'язки вони брали на себе свідомо, керуючись почуттям патріотизму та бажанням допомогти чоловікові, братові, коханому. Їхній життєвий вибір і вчинки багато в чому зумовлювали знання й переконання, здобуті у Перемишльському інституті.

Olha Bezhuk. Przemysl Ukrainian Girls' Institute Alumnae in the OUN and UPA liberation movement

The article analyses the fates of the Przemysl Ukrainian Girls' Institute alumnae, who graduated from it on the eve of World War II (Olha Ilkiv, Mariia Yurkiv, Oleksandra Haidukevych, Mariia Savchyn and others). It demonstrates influence of the Institute's system of education and upbringing on their life choices. The article highlights their peaceful and military activities in the OUN-UPA, imprisonment in the Soviet camps, and further civic engagement.

Key words: Przemysl Ukrainian Girls' Institute, alumnae, the Ukrainian Red Cross (URC), the UPA, the OUN.

Ольга Бежук. Выпускницы Украинского института для девушек в Перемишле в освободительном движении ОУН и УПА

Проанализированы судьбы выпускниц Украинского института для девушек в Перемишле, окончивших учебное заведение накануне Второй мировой войны (Ольги Илькив, Марии Юркив, Александры Гайдукевич, Марии Савчин и др.). Показано влияние системы обучения и воспитания в Перемишльском институте на выбор жизненных приоритетов девушек. Освещены их мирные и военные функции в формированиях ОУН и УПА, пребывание в советских лагерях, дальнейшая общественная деятельность.

Ключевые слова: Украинский институт для девушек в Перемишле, выпускницы, Украинский Красный Крест (УКК), УПА, ОУН.

²⁶ Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто; Львів, 1995. – Т. 28: Савчин М. (“Марічка”). Тисяча доріг (Спогади) / [ред. Є Штендера]. – 598 с.